

*Журавльов О.В.**

ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ УКРАЇНИ З БІЛОРУССІЮ: ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ОПТИМІЗОВАНОГО РОЗВИТКУ

Стаття присвячена актуальній темі зовнішньоекономічних відносин України з Республікою Білорусь, їх місцю в системі світового господарства, що складається в останні роки.

В статті йдеться про подальший розвиток двосторонніх відносин, які зазнали значних потрясінь в світі світової фінансової кризи. Білорусь розглядається, як потенціал для розширення зовнішньоекономічних ринків для українських товарів і припускається, що це може сприяти подальшій інтеграції української економіки у світове господарство. Особливу увагу надано співпраці в енергетичній сфері

Ключові слова. Диверсифікація, коефіцієнт симетричності, торговельний баланс, сальдо, оптимізований розвиток.

Статья посвящена актуальной теме внешнеэкономических отношений Украины с Республикой Беларусь, их месту в системе мирового хозяйства, которая складывается в последние годы. В статье говорится о дальнейшем развитии двусторонних отношений, которые претерпели значительные потрясения в мире мирового финансового кризиса. Беларусь рассматривается как потенциал для расширения внешнеэкономических рынков для украинских товаров и предполагается, что это может способствовать дальнейшей интеграции украинской экономики в мировое хозяйство. Особое внимание уделено сотрудничеству в энергетической сфере

Ключевые слова. Диверсифікація, коефіцієнт симетричності, торговий баланс, сальдо, оптимізоване розвиток.

Article is devoted to the topic of foreign economic relations between Ukraine and Belarus, their place in the world economy that has in recent years. The article deals with the further development of bilateral relations, which suffered significant shocks in the world financial crisis. Belarus is considered as the potential for expanding foreign markets for Ukrainian goods and it is suggested that this may contribute to further integrate the Ukrainian economy into the world economy. Particular attention is given to cooperation in energy sphere

Key words. Diversification, the coefficient of symmetry, the trade balance, balance, optimized development.

* аспірант кафедри фінансів та кредиту Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
Науковий керівник: проф. Сідоров В.І.

Постановка проблеми. Відліком якісно нового відокремленого етапу розвитку двосторонніх українсько-білоруських відносин на рівні економічних та політичних контактів можна вважати осінь 2008 року, після проведення парламентських виборів у Білорусі та початком світової фінансово-економічної кризи, яка в значній мірі вплинула на об'єми двосторонньої торгівлі між країнами. Крім того, відбулась певна лібералізація відносин між Білоруссю та ЄС і, таким чином, тільки посилило зближення Мінська та Києва.

Традиційність економічних зв'язків поміж двома країнами з транзитивними економіками, гостра необхідність диверсифікації енергетичних постачань, розширення ринків збуту для української продукції, а також подальше співробітництво України з країнами Митного союзу роблять тему статті актуальною.

Динамізм двосторонньої співпраці потребує подальшого наукового обґрунтування та глибинного аналізу.

Ступінь розробленості проблеми. Проблемам тенденцій і перспектив розвитку українсько-білоруських відносин присвячені роботи українських та зарубіжних вчених, серед яких треба окремо відзначити наступних науковців: В.Будкін, І. Бураковський, А. Голіков, В. Карбалевич, Г. Максак, Ю.Пахомов, С. Слишова, В. Сідоров, О. Соскін, А. Філіпенко та інші. Наукові праці цих вчених є суттєвим внеском до теоретичного обґрунтування основ сучасних зовнішньоекономічних відносин України з Республікою Білорусь. Разом з тим, проблема оптимізованого розвитку українсько-білоруських економічних відносин вимагають подальшого глибинного науково-методичного обґрунтування та конструктивного вирішення питань розвитку ефективних форм співробітництва.

Ціль статті. Ціллю даної статті є розробка та аналіз організаційно-методичної бази механізмів мобілізації економічного потенціалу двох країн в інтересах подальшого розвитку українсько-білоруських економічних відносин.

Виклад основного матеріалу. На сьогоднішній день роль так званої «дорожньої карти» розвитку українсько-білоруських економічних та політичних відносин виконує «План спільних дій щодо реалізації пріоритетних напрямів співробітництва», який був підписаний в травні 2010 р та розпочав ще один етап двосторонньої економічної та політичної інтеграції.

Наріжним питанням, яке на протязі багатьох років стримувало розвиток двосторонніх відносин було питання демаркації та делімітації спільного українсько-білоруського кордону. Сам документ був підписаний ще в 1997 р. та до 2009 р. не був ратифікований білоруським парламентом. Сам процес демаркації займе щонайменше 7-8 років та буде вимагати значного фінансування. Однак це дозволить Україні подальшу імплементацію Угоди про реадмісію з ЄС.

Разом з тим, можна припустити, що найбільш перспективним форматом міжнародного співробітництва України та Білорусі на даний момент залишається програма ЄС «Східне партнерство». При цьому, три чинники будуть впливати на ефективність цієї співпраці.

По-перше, це готовність Мінська приступити до конкретних проектів співробітництва у більшості з запропонованих програмою тематичних платформ. Відомо, що на даний момент часу європейський вектор розвитку Білорусі ще не сформований і в більшій мірі нагадує маніпулятивний інструмент комунікації з Росією. Якщо в майбутньому не буде відчутних показників у процесі реформування держави і виконання вимог європейських інститутів, то ймовірно, що можливість євроінтеграції для Білорусі буде значним чином лімітовано.

По-друге, це позиція Росії щодо реалізації «Східного партнерства», оскільки спочатку проект був сприйнятий з недовірою російською стороною. Якщо позиція підозрілого від-

ношення до програми, як інструменту впливу ЄС в «зоні пріоритетних інтересів» Росії, збережеться, цілком імовірним може бути протидія розвитку проектів.

По-третє, це рішучість самих країн ЄС в реальному наповненні «Східного партнерства» конкретними можливостями і матеріальною підтримкою ініціатив і проектів. На даний момент існує ймовірність, що програма може повторити долю європейської програми сусідства, яка засвідчила свою низьку ефективність.

Якщо говорити про тематичні платформах співпраці, то в контексті взаємодії України та Білорусі найбільший інтерес можуть представляти в міру пріоритетності:

- Енергетична безпека;
- Економічна інтеграція і узгодженість зі стандартами ЄС;
- Контакти між громадянами.

Піднімаючи питання про перспективи подальшого розвитку міжнародного аспекту відносин між Україною і Білоруссю слід підкреслити, що сучасна геополітична ситуація сприяє активізації як економічного, так і політичного співробітництва обох країн. У сформованих умовах і Київ, і Мінськ мають добрі шанси оптимізувати соціально-економічну і внутрішньополітичну обстановку на території своїх держав шляхом реалізації різних спільних проектів. При цьому, як і раніше, значним буде залишатися вплив таких великих міжнародних гравців як ЄС і Росія.

Однак перший крок до подальшого оптимізованого розвитку відносин вже зроблений. Постачання венесуельської нафти до Мозирського НПЗ може стати головною статтею двостороннього співробітництва України та Білорусі. Перша партія нафти з Венесуели прибула до порту Одеси ще в квітні 2009 р. Перші партії сировини постачалися до Мозиря залізничним транспортом. Однак вже 17 листопада 2010 р. розпочата пробне помпування нафти через нафтопроводи «Одеса – Броди» та «Дружба» до НПЗ в аверсному режимі. Постачання нафти в Білорусь будуть здійснюватися на умовах своп з використанням вуглеводневої сировини з різних джерел надходження. Економічна складова енергетичної співпраці досі залишається комерційною таємницею та перебуває у закритому доступі, що не дає можливість глибокого аналізу та вивчення цього аспекту відносин [3].

Однак, все ще двостороння торгівля товарами та послугами залишається основною складовою зовнішньоекономічного співробітництва України та Білорусі.

Для розуміння всього спектру економічного співробітництва звернемось до інструменту платіжного балансу, який є повним відображенням сучасного стану економічного співробітництва, а також дає можливість більш повно проаналізувати, дати оцінку та спрогнозувати відносини між Україною і Білоруссю. Функціонально платіжний баланс відіграє роль макроекономічної моделі, яка систематично відображає економічні операції, здійснені між національною економікою та економіками інших країн світу [6, с.18].

Сальдо рахунку поточних операцій платіжного балансу України і Республіки Білорусь за січень-червень 2010 р. склалося від'ємним для України у розмірі 201,8 млн. доларів США (за січень-червень 2009 р. - 59,2 млн. доларів) [4].

Товарообіг України з Республікою Білорусь склав 1 841 млн. доларів (7,1% товарообігу Республіки Білорусь[5]) і збільшився на 47,8%. Сальдо зовнішньої торгівлі склалося негативним для України у розмірі 254,4 млн. доларів. Негативне сальдо зареєстровано по мінеральних продуктах (525,2 млн. доларів), пластмасах і виробках з них (56 млн. доларів) і транспортних засобів (39,2 млн. доларів). Позитивне сальдо спостерігалось по товарних розділах: недорогоцінні метали (180,9 млн. доларів) і сільськогосподарська продукція та продукти харчування (130,3 млн. доларів) [1].

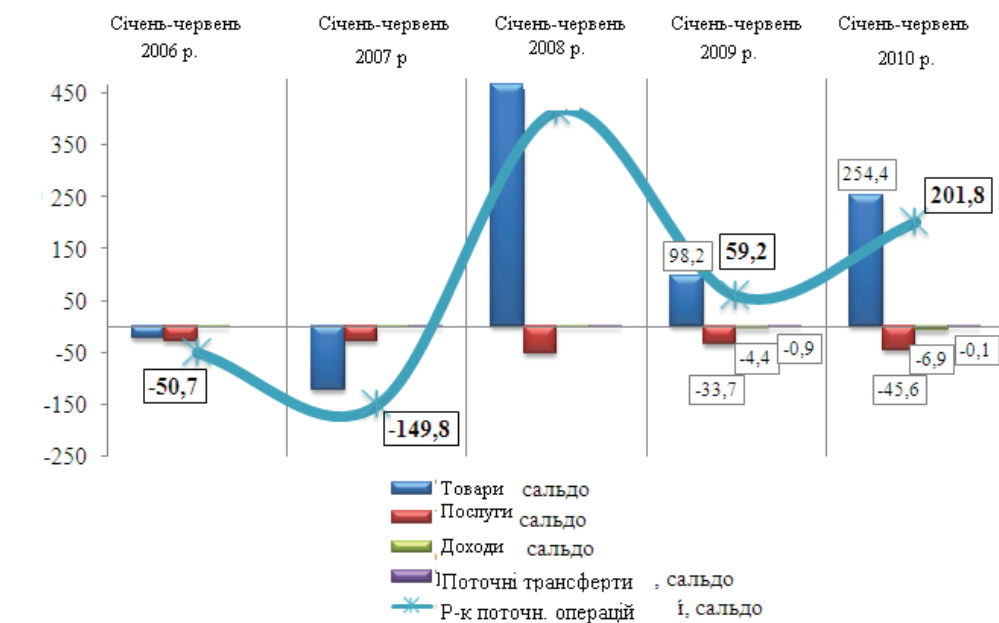

Рис. 1. Динаміка рахунку поточних операцій українсько-білоруського платіжного балансу (за методом «дзеркальної статистики»)

Для характеристики структури українсько-білоруського торговельного балансу використано коефіцієнт симетрії структури зовнішньоторговельного обороту, чи «коефіцієнт благородності» [2 с.382].

Якщо коефіцієнт дорівнює одиниці, то структуру зовнішньоторговельного обігу можна вважати симетричною. В разі якщо даний показник буде перевищувати одиницю, то структура обігу буде свідчити про «благородність» товарних позицій, тобто про значну долю товарів з високою доданою вартістю [2, с.382].

$$K \text{ сім.} = a/b, (2)$$

Де a – доля товарів з високою доданою вартістю;

b – доля товарів з низькою доданою вартістю.

Для українсько-білоруського торговельного балансу нами було розраховано коефіцієнт симетрії з основних статей в двосторонньому товарообігу, а саме: мінеральні продукти, сільськогосподарська продукція, метали та вироби з них – загальна доля цих видів товарів з низькою доданою вартістю складає 65,5%. Транспортні засоби, машини та устаткування – 9,6%. Таким чином, $K \text{ сім.} = 0,14$, що свідчить про те, що обидві країни в міжнародному поділі праці зміщені до категорії країн з ресурсоздобуваючими технологіями.

Виходячи зі значення коефіцієнта симетрії, пасивне сальдо торговельного балансу України з Республікою Білорусь пояснюється недостатчею товарів в країні, тобто слабкому розвитку економіки та промисловості. В свою чергу Білорусь, яка має активне сальдо торговельного балансу з Україною накопичує кошти закордоном і є нетто – інвестором та має попит на національну продукцію.

Слід окремо підкреслити, що за зазначений період відображення платіжного балансу (січень – червень 2010 р.) між Україною та Білоруссю ще не зрозумілим застається вплив нового вектору співробітництва між країнами – постачання венесуельської нафти до Мо-

зирського НПЗ. Крім того, рамками статті ми лімітовані у відображенні аналізу торгівлі послугами, яка також має зростати у зв'язку з постачанням нафти різними видами транспорту (залізничним та нафтопровідним).

Побудова Росією обвідних шляхів транспортування природного газу («Північний потік» і «Південний потік»), з оптимальною пропускною здатністю рівної можливостям ГТС України і Білорусі, в майбутньому може призвести до виключення цих держав з ланцюжка транзитних маршрутів. У той же час, Росія зможе повністю контролювати газовий сектор України та Білорусі. Тому актуальним є питання диверсифікації енергетичних поставок в Україну та Білорусь. У майбутньому, цілком можливо частковий перехід держав на скраплений природний газ (СПГ). Однак, це питання далекомірокової перспективи, оскільки пов'язаний з необхідністю побудови спеціальних терміналів регазифікації СПГ в одному з чорноморських портів України або побудову необхідної трубопровідної інфраструктури для отримання газу з регазифікаційного терміналу на балтійському узбережжі в Польщі, який Варшава планує побудувати до 2015 року [3].

На даний момент питання співпраці в енергетичній площині в контексті поставок газу може бути актуалізований у вигляді допомоги Україні Білорусі в зберіганні запасів газу в українських газових сховищах, враховуючи, що білоруські потужності не дозволяють сформувати стратегічний запас газу. Європейські стандарти передбачають наявність стратегічного резерву газу в обсязі 20% від щорічного балансу споживання, в той час як Білорусь може зберігати на своїй території менше 10%.

При дослідженні подальших перспектив необхідно, перш за все, порівняти зовнішньополітичні пріоритети України та Білорусі. На даний момент зовнішньополітичні пріоритети України вибудовані таким чином:

- Європейська інтеграція України;
- Відмова від тісної співпраці з Північноатлантичним Альянсом;
- Стратегічне партнерство з США, Росією, Польщею;
- Двосторонні відносини з сусідніми державами;
- Співпраця в рамках універсальних та регіональних міжнародних організацій.

У той же час, Білорусь будує свою зовнішню політику, спираючись на такі пріоритети:

- Співпраця з країнами-сусідами, направлена на диверсифікацію відносин з Росією;
- Співпраця з партнерами по Митному союзу;
- Участь у ЄврАзЕС і ОДКБ;
- Розвиток відносин з Євросоюзом;
- Розвиток відносин із США;
- Розвиток азіатсько-африканського вектора;
- Відносини з Китаєм;
- Відносини з країнами Латинської Америки, зокрема з Венесуелою.

Наявність невирішених двосторонніх проблем політичного характеру та існування принципових відмінностей у питаннях побудови зовнішньої і внутрішньої політики держав не дозволяють розкрити повний потенціал співпраці України та Білорусі. Найбільш складним питанням у двосторонньому співробітництві поки що залишається організаційне, управлінське, фінансове забезпечення реалізації домовленостей. Багато залежить від управлінської діяльності створених організаційних структур - державних, регіональних комісій, комітетів і депутатських груп всіх рівнів рад; від удосконалення практики взаємодії міністерств і відомств, інших державних структур щодо координації діяльності у міждержавному секторі, забезпечення послідовності та наступності співробітництва.

Висновки. Таким чином, ми бачимо кардинально новий етап розвитку українсько-білоруських відносин. Вперше, за всю історію незалежного існування Білорусі та України країни змогли почати будувати власний вектор розвитку двосторонніх відносин, не зважаючи на позиції третіх сторін. Явне підтвердження – співробітництво в енергетичній сфері.

Однак торговельний характер відносин носить поки що обмін товарами з низькою долею доданої вартості. Створення спільних підприємств з випуску наукоємних товарів один з шляхів диверсифікації структури двосторонньої торгівлі.

Наявність невирішених двосторонніх проблем політичного характеру та існування принципових відмінностей у питаннях побудови зовнішньої і внутрішньої політики держав не дозволяють розкрити повний потенціал співпраці України та Білорусі.

Література:

1. Географічна структура зовнішньої торгівлі України товарами [Електронний ресурс]: Статистична інформація // Державний комітет статистики України. – 2010. – Режим доступу до статистичних даних: <http://ukrstat.gov.ua/>
2. Деньги. Кредит. Банки: Учебник / Г.Е. Алпатов, Ю.В. Базулин и др.; Пол ред. В.В. Иванова, Б.И. Соколова. – М.: ТК Велби, Изд-во Проспект, 2003. – 624 с. – ISBN 5-98032-237-X
3. Заяц А. Экономический ликбез. БТС-2 и Nord Stream - головная боль для Беларуси [Електронний ресурс]/ А. Заяц// TUT.BY: Белорусский портал. – Режим доступу: <http://news.tut.by/140764.html>. Дата звернення: 23.10.2009.
4. Платежный баланс Республики Беларусь за 2010 год. Предварительные данные. Минск, 2010, С. 6.
5. Щорічник основних макроекономічних показників Республіки Беларусь. [Електронний ресурс]: Статистична інформація // Національний статистичний комітет Республіки Білорусь. – Режим доступу до статистики: <http://belstat.gov.by>
6. Balance of payments and international investment position manual.—Washington, D.C.: International Monetary Fund, 2009. 6th ed. Previously published as: Balance of payments manual. – 371 p. - ISBN 978-1-58906-812-4